วารสารศิลปศาสตร์ ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2558)
JOURNAL OF LIBERAL ARTS 15, 1 (JANUARY-JUNE 2015)

รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัว: กลวิธีการตอบโต้อาณานิคมสมัยใหม่ ในนวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* ของแดนอรัญ แสงทอง

Deconstructing Stereotype: Resistant Tactics against Neocolonialism in Dan-aran Saengthong's Chao Karaked

จิรัฏฐ์ เฉลิมแสนยากร
Jirat Chalermsanyakorn

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์นวนิยาย *เจ้าการะเกด* ของแดนอรัญ แสงทอง ด้วยแนวคิดนิเวศสำนึกสตรีนิยมเชิงวิพากษ์และแนวคิดนิเวศสำนึกหลังอาณานิคม จากการศึกษาพบว่านวนิยาย *เจ้าการะเกด* มีการตอบโต้กับภาพลักษณ์ตายตัวซึ่งเป็นรูปแบบของอาณานิคมใหม่ของตะวันตก ด้วยการนำเสนอตัวละครหญิงที่ผูกโยงอยู่กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ขณะที่ตัวละครชายผูกโยงอยู่กับป่าและวิถีชีวิตของนายพราน อีกทั้งยังตอบโต้วาทกรรมการพัฒนาของตะวันตกด้วยการนำเสนอให้เห็นว่าป่ามีระบบระเบียบเฉพาะที่ไม่อาจจำกัดความได้ตามหลักเหตุผลนิยม อย่างไรก็ตาม นวนิยาย *เจ้าการะเกด* มิได้นำเสนอทางออกด้วยการให้กลับไปใช้ชีวิตอยู่กับป่า ตามภาพลักษณ์ตายตัวของคนเมืองที่มองว่าป่าคือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หากแต่นำเสนอการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดไม่ว่าจะอยู่ป่าหรือเมือง โดยนัยหนึ่งการปรับตัวคือการทำให้เกิดความไหลลื่นและคลุมเครือจนไม่อาจนิยามภาพลักษณ์ตายตัวได้ ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการตอบโต้อาณานิคมแบบใหม่ของตะวันตก

คำสำคัญ เจ้าการะเกด ภาพลักษณ์ตายตัว การวิจารณ์เชิงนิเวศสำนึก สตรีนิยม หลังอาณานิคม

Abstract

The purpose of this paper is to analyze *Chao Karaked*, a novel written by Dan-aran Saengthong, relying on the application of constructionist ecofeminism and postcolonial ecocriticism. The results from this study show that there is a resistance in *Chao Karaked* towards the stereotypes obtained from a western worldview. The image of female characters is intertwined with cultural and traditional ways of life while the lives of male characters bond with forest and hunting. Besides, the novel also portrays a defense against western ideology; it presents one crucial idea about nature which has rules and these rules cannot be defined by the application of rationalism. Even though leisure pursuing in nature becomes the stereotype of urban people, *Chao Karaked* does not suggest that living in forest is a solution. On the contrary, this novel aims to present an idea of adaptability to survive no matter in forest or city. In other words, the implication of adaptability in relation to ambiguous quality suggests that it cannot be framed as a stereotype which this also strengthens a defense against the influence of neocolonialism.

Keywords: Chaokaraked, stereotype, ecocriticism, feminism, neocolonialism

1. บทนำ

1.1 ที่มาและแนวคิด

ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นกระแสที่ได้รับความสนใจในโลกยุคปัจจุบัน อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติที่เริ่มส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อมนุษย์มากขึ้น ทำให้มนุษย์หันมาตระหนักถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับธรรมชาติทั้งในแนวทางแก้ไขและแนวทางการป้องกัน ตลอดจนชี้ให้เห็นว่าในท้ายที่สุดแล้วภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์เอง การหันกลับไปศึกษาธรรมชาติอย่างจริงจังของมนุษย์ โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ทำให้เกิดองค์ความรู้ทางด้านแนวคิดในเชิงนิเวศสำนึกซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ในสาขาวิชาต่าง ๆ หลายแขนง โดยมีหลักคิดร่วมกันที่สำคัญคือความพยายามสรรหาวิธีการการอยู่ร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ในลักษณะเป็นมิตรระหว่างกันด้วยการพยายามสลายหลักคิดแนวมนุษยนิยมที่มองมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (anthropocentric) แนวคิดเชิงนิเวศสำนึกจึงยึดหลักความผสานกลมกลืนกันของสัตว์ ป่า และมนุษย์ที่ล้วนมีความเท่าเทียมกัน

ในแวดวงวรรณกรรมวิจารณ์ได้เกิดแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศสำนึก (ecocriticism) ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา[1] จากการย้อนกลับไปศึกษาตัวบทที่เขียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งตัวบทที่เก่าแก่ที่สุดอาจนับย้อนไปถึงพระคัมภีร์ไบเบิลฉบับพันธะสัญญาเดิมที่นำเสนอการกำเนิดของมนุษย์อันสัมพันธ์กับธรรมชาติมาแต่ดั้งเดิม ทว่า การศึกษาตัวบทเชิงนิเวศสำนึกในยุคสมัยใหม่อาจนับได้ว่างานวรรณกรรมประเภทเทพนิยายชื่อ *Silent Spring (1962)* ของราเชล คาร์สัน (Rachel Carson) มีความโดดเด่นในการนำเสนอแนวคิดเชิงนิเวศ ด้วยการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ จากป่าที่อุดมสมบูรณ์ มาสู่การบุกรุก และในท้ายที่สุดก็นำมาซึ่งภัยพิบัติและโรคระบาด เกรก เจอร์ราร์ด (Greg Gerrard) ได้วิเคราะห์ฉากเปิดของเทพนิยายเรื่องนี้ว่าเป็นภาพนำเสนอที่พยายามชี้ให้เห็นถึงความประสานสอดคล้อง (harmony) ระหว่างธรรมชาติในเมืองหนึ่งของอเมริกาด้วยการให้ภาพท้องทุ่งนาสีเขียว หมาจิ้งจอกที่เห่าหอนอยู่บนภูเขา กวางเดินเล็มหญ้า ควบคู่ไปกับเฟิร์นและดอกไม้ป่า มีนกโบยบิน มีฝูงปลาเทราท์ในลำธารใสที่ไหลรินผ่านไปในหมู่บ้าน ภาพอันงดงามของป่ากับเมืองในลักษณะดังกล่าวเป็นภาพที่เน้นย้ำถึงความเป็นมิตรระหว่างคนกับสัตว์และคนกับป่าก่อนที่เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมจะบุกรุกเข้ามา (Gerrard, 2004, p. 1-2) ดังนั้นสิ่งที่คาร์สันต้องการนำเสนอคือการหวนกลับไปสู่ยุคสมัยแบบดั้งเดิมที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนโดยไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อกัน

---

[1] การศึกษาวรรณคดีวิจารณ์แนวนิเวศสำนึกเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 โดยเริ่มต้นจากแนวคิดว่ามนุษย์เกิดจากธรรมชาติ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจึงดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นองค์รวม อาจเรียกได้ว่าการศึกษาวรรณกรรมเชิงนิเวศสำนึกในระยะแรกเป็นการศึกษาเชิงนิเวศสำนึกแบบดั้งเดิม ระยะต่อมาในทศวรรษ 1980 ถึง 1990 มีนักวิชาการนำแนวคิดเชิงนิเวศสำนึกไปประยุกต์ใช้กับแนวคิดสตรีนิยม แนวคิดมาร์กซิสม์ แนวคิดหลังอาณานิคม ฯลฯ จนทำให้การศึกษาวรรณกรรมเชิงนิเวศสำนึกมีการวิพากษ์ในมิติทางเพศ ชาติพันธุ์ และอาณานิคมอยู่ด้วย (Glotfelty, 1996, pp. xxvi-xix)

หากพิจารณาวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศสำนึกในประเทศไทย มีผลงานวิจัยเรื่อง *วรรณคดีสีเขียว: กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย* ของธัญญา สังขพันธานนท์ ที่นำวรรณคดีไทยตั้งแต่ยุคสุโขทัยจนถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นมาศึกษาในมุมมองเชิงนิเวศเพื่อชี้ให้เห็นถึงวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณคดีไทยมาอย่างช้านาน จากการศึกษาพบว่าวรรณคดีไทยนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหลายระดับผ่านภาษา ทั้งการใช้สัญลักษณ์และอุปลักษณ์ตลอดจนบอกเล่าโดยตรงถึงเรื่องราวของมนุษย์ที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ซึ่งโดยส่วนใหญ่วรรณคดีไทยยุคแรกมักนำเสนอว่าธรรมชาติคือสายสัมพันธ์ที่เป็นห่วงโซ่หรือแบบองค์รวมที่สิ่งมีชีวิตทั้งคน สัตว์ และป่าต่างมีปฏิสัมพันธ์กันและกระทบถึงกันอย่างไม่อาจแยกขาด ต่อมาในระยะหลังเมื่อวรรณคดีไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดเรื่องกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงนิเวศแบบดั้งเดิมด้วยการอธิบายว่าธรรมะคือธรรมชาติ กรรมนั้นเกิดมาแต่ธรรมชาติ หากปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างไรก็ได้ผลกลับคืนมาอย่างนั้นเช่นกัน นอกจากนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้ยังศึกษามนุษย์ในฐานะผู้ที่ให้ความหมายกับธรรมชาติในด้านต่าง ๆ เช่น การเชื่อมโยงธรรมชาติกับอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ในวรรณคดีแนวนิราศ การใช้สัตว์เป็นบุคลาธิษฐานเพื่อสื่อสารความหมายและดำเนินเรื่อง การออกป่าล่าสัตว์ของชนชั้นกษัตริย์คือเกียรติยศอย่างหนึ่ง ตลอดจนการให้ความสำคัญกับตัวละครเพศหญิงว่าเป็นตัวแทนของธรรมชาติ ในระยะเวลาต่อมาเมื่อวรรณคดีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้รับอิทธิพลทางความคิดแบบวิทยาศาสตร์ การนำเสนอธรรมชาติในวรรณคดีจึงลดทอนการสอดแทรกความเห็นในเชิงจินตนาการของผู้แต่งต่อสัตว์หรือป่า ด้วยการนำเสนอเชิงประจักษ์อย่างตรงไปตรงมาตามหลักเหตุผล (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556ข, น. 336-337) ผลการศึกษาวรรณคดีด้วยแนวคิดเชิงนิเวศในวรรณคดีไทยสอดคล้องกับแนวคิดนิเวศสำนึกแบบดั้งเดิมที่มนุษย์สัมพันธ์กับธรรมชาติ ตลอดจนกระบวนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ผ่านการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติในแต่ละยุคสมัยผ่านวรรณคดีไทย

อย่างไรก็ดี การศึกษาในเชิงนิเวศสำนึกยังสามารถศึกษาได้ในแง่มุมของวาระซ่อนเร้นทางการเมืองที่มนุษย์กระทำต่อกันได้ ดังที่เจอร์ราร์ดได้ให้คำนิยามว่าแท้จริงแล้วคำนิยามอย่างกว้างที่สุดของการวิจารณ์เชิงนิเวศคือการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ผ่านประวัติศาสตร์เชิงวัฒนธรรมของมนุษย์เอง (Greg Gerrard, 2004, p. 5) แม้การวิจารณ์วรรณกรรมเชิงนิเวศสำนึกทำให้เกิดความตระหนักรู้ถึงการอยู่ร่วมกันแบบองค์รวมระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมแล้ว ท้ายที่สุดการศึกษาดังกล่าวไม่อาจหลีกพ้นการศึกษาผ่านประวัติศาสตร์เชิงวัฒนธรรมของมนุษย์ได้ ในแง่หนึ่งการศึกษาเชิงนิเวศสำนึกจึงหมายถึงการย้อนกลับสู่มนุษย์ให้ตระหนักถึงประเด็นปัญหาในเชิงอุดมการณ์ของมนุษย์ด้วยกันเอง ดังเช่นการศึกษานิเวศสำนึกในแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์ (constructionist ecofeminism) ซึ่งมองว่าการนำเพศหญิงไปผูกติดกับธรรมชาติ จนกลายเป็นวาทกรรมนั้นเกิดขึ้นในสังคมแบบปิตาธิปไตยที่ยึดหลักเหตุผลนิยม “ซึ่งดำรงอยู่ในปรัชญาดั้งเดิมมานานแล้ว เหตุผลนิยมเป็นสิ่งที่ช่วยรองรับการแบ่งแยกระหว่างมนุษย์/ธรรมชาติ และเครือข่ายของการจำแนกในลักษณะคู่ตรงข้ามอื่น ๆ เช่น ผู้ชาย/ผู้หญิง

เหตุผล/อารมณ์ จิตวิญญาณ/ร่างกาย" (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556ก, น. 52) การสร้างขั้วตรงข้ามตามหลักเหตุผลนิยมดังกล่าว โดยนัยแล้วคือการผลักให้ผู้หญิงคือธรรมชาติที่ผูกติดอยู่กับความป่าเถื่อนอ่อนแอ เป็นฝ่ายถูกกระทำ ตลอดจนสามารถเข้าครอบครองได้ ส่วนผู้ชายคือวัฒนธรรมที่มีความเจริญกว่าจึงมีสิทธิในการให้คุณค่าและเป็นเจ้าของ การวิจารณ์นิเวศสำนึกแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์จึงเข้าไปรื้อโครงสร้างทางความคิดแบบขั้วตรงข้าม เพื่อชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ผูกติดอยู่กับธรรมชาติเป็นเพียงปฏิบัติการทางวาทกรรม มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยกำเนิด นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นความซับซ้อนของขั้วต่างที่สลับที่ทางกันว่าผู้หญิงที่ใกล้ชิดธรรมชาติอาจเป็นผู้ให้กำเนิดวัฒนธรรมได้ในขณะเดียวกัน

ทั้งนี้แนวคิดนิเวศสำนึกแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์ยังสัมพันธ์กับการวิจารณ์เชิงนิเวศสำนึกแนวหลังอาณานิคม (postcolonial ecocriticism) ซึ่งปรับประยุกต์มาจากแนวคิดของโฮมิ บาบา (Homi Bhabha) เรื่องการสร้างภาพลักษณ์ตายตัว (stereotype) กล่าวคือ กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ตายตัวของเจ้าอาณานิคมเกิดขึ้นโดยวิธีการลดทอนประวัติศาสตร์อันซับซ้อนและยาวนานของประเทศอาณานิคมลงให้เหลือเพียงภาพแทนบางอย่างที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ดังเช่น การให้ภาพตะวันออกเป็นความลึกลับตัวตลก คนโง่ ขี้เกียจ และป่าเถื่อน ในทางตรงกันข้ามก็ให้ภาพลักษณ์ตายตัวของตะวันตกเป็นความสว่างปัญญา และความเจริญ การลดทอนให้ตะวันออกเหลือเพียงแค่ภาพลักษณ์ตายตัวดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อให้ตะวันตกเข้าครอบครองตะวันออกได้โดยง่าย อย่างไรก็ดี บาบายังได้วิเคราะห์ในระดับลึกลงไปถึงจิตวิเคราะห์ ด้วยการนำแนวคิดวัตถุบูชา (Fetishism) ของซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freund) มาอธิบายกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ตายตัวของตะวันตกว่า เกิดขึ้นเพื่อปกปิดความหวาดวิตกของตะวันตกต่อความสามารถในการครอบครองตะวันออก กล่าวคือ การสร้างภาพลักษณ์ตายตัวให้กับตะวันออกไม่ต่างจากการสร้างวัตถุบูชาในเชิงอุปลักษณ์เพื่อทดแทนสิ่งที่ตนหวาดวิตกว่าจะถูกตัดตอนหรือตัดขาด ดังนั้นการสร้างภาพลักษณ์ตายตัว จึงสะท้อนให้เห็นความอ่อนด้อย ความอ่อนแอ ตลอดจนความไม่มั่นคงภายในของตะวันตกเอง การให้ความหมายที่ตายตัวแก่ตะวันออกหรือสรรพสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นการสร้างเส้นเขตแดนระหว่างความเป็นเรากับความเป็นอื่น ความเป็นตะวันออกกับความเป็นตะวันตกให้เกิดความชัดเจน เพื่อสร้างความมั่นใจในการเข้าจัดการหรือเข้าครอบครองได้โดยง่าย (Bhabha, 1994, pp. 74-75) นอกจากนั้นบาบายังชี้ให้เห็นต่อไปอีกว่าการสร้างภาพลักษณ์ตายตัวแบบขั้วตรงข้ามมีความสลับซับซ้อนและคลุมเครือระหว่างสองขั้วตรงข้ามเสมอ เนื่องจากตะวันออกหรือประเทศอาณานิคมได้นำภาพลักษณ์ตายตัวที่ตะวันตกได้สร้างไว้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการตอบโต้ตะวันตก ดังเช่นที่อินเดียนำภาพลักษณ์ตายตัวที่ตะวันตกมองว่าเป็นเป็นดินแดนลึกลับ ตลอดจนเป็นดินแดนแห่งการแสวงหาทางจิตวิญญาณ มาใช้เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกในช่วงทศวรรษ 1960 ให้เดินทางเข้ามาในประเทศอินเดียมากยิ่งขึ้น (ดารินทร์ ประดิษฐทัศนีย์, 2554, น. 132)

แนวคิดเชิงนิเวศสำนึกแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์และแนวคิดนิเวศสำนึกแนวหลังอาณานิคมจึงเป็นแนวคิดที่รื้อสร้างแนวคิดเหตุผลนิยมอันเป็นรากฐานความคิดแบบวิทยาศาสตร์ในแบบตะวันตกที่จัดประเภทสรรพสิ่งต่าง ๆ ให้แยกขาดออกจากกัน ดังเช่น การแบ่งมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (human/nonhuman)

ซึ่งนำไปสู่การจัดระบบสายพันธุ์สัตว์และพืชออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยนัยของการจัดแบ่งประเภทดังกล่าว คือการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะมนุษย์ที่เป็นผู้ชายชาวตะวันตกผิวขาว ซึ่งแสดงอำนาจผ่านความรู้แบบวิทยาศาสตร์ในการจัดประเภทของคนในดินแดนตะวันออกหรือในโลกที่สามที่เต็มไปด้วยความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติและไสยศาสตร์ว่าเป็นพวกป่าเถื่อน ไร้เหตุผล เข้าใกล้ความเป็นเด็ก ความเป็นผู้หญิง ความเป็นสัตว์ และธรรมชาติ (Huggan and Tiffin, 2010, p. 5) นอกจากนั้นหลักคิดแบบเหตุผลนิยมของชาวตะวันตกยังส่งผลถึงมิติของการเมืองเรื่องการแบ่งแยกพื้นที่ โดยเฉพาะการแบ่งแยกพื้นที่เมืองกับพื้นที่ป่าออกจากกัน เพื่อให้ง่ายต่อการจัดสรรทรัพยากร ตลอดจนเพื่อป้องกันการบุกรุกระหว่างสัตว์ป่าและคน การแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองขั้วดังกล่าว เกิดขึ้นจากฐานคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่ให้มูลค่ากับธรรมชาติกลายเป็นทรัพยากร ดังเช่น การจัดสรรพื้นที่ป่าสำหรับใช้ประโยชน์กับพื้นที่ป่าสำหรับอนุรักษ์ การแบ่งแยกในลักษณะดังกล่าวได้ส่งผลต่อระบบคิดที่แบ่งแยกธรรมชาติออกจากวัฒนธรรม ตลอดจนการแยกทรัพย์สินส่วนบุคคลออกจากทรัพย์สินส่วนรวมด้วยเช่นกัน (Plumwood, 2002, p. 110-111) ในท้ายที่สุดแล้วการวิพากษ์ตามแนวคิดนิเวศสำนึกแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์ ตลอดจนนิเวศสำนึกแนวหลังอาณานิคม ไม่ได้เป็นเพียงการวิพากษ์แนวคิดแบบขั้วตรงข้าม (dualism) ตามหลักเหตุผลนิยมของตะวันตก เพื่อให้คนกับสัตว์ ป่ากับเมือง ธรรมชาติกับวัฒนธรรม หรือชายกับหญิงกลับไปอยู่ร่วมกันในลักษณะองค์รวมที่มีความเท่าเทียมกันตามแนวคิดนิเวศสำนึกแบบดั้งเดิม ทว่าแนวคิดเชิงนิเวศสำนึกแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์และนิเวศสำนึกแนวหลังอาณานิคมกลับชี้ให้เห็นความสลับซับซ้อนของขั้วต่างที่คลุมเครือมากไปกว่าการแบ่งแยกออกจากกันหรือการรวมขั้วเข้าหากัน

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในนวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด*[2] ของแดนอรัญ แสงทอง นำเสนอให้เห็นประเด็นความซับซ้อนของความสัมพันธ์ของขั้วต่างในหลายระดับ คือ ชุมชนแพรกหนามแดงกับพื้นที่ป่า ตาเฒ่าจันทน์ผากับแม่ดวงบุหลัน หลวงพ่อเทียนกับเจ้าการะเกด ตลอดจนคู่สัมพันธ์ของตาเฒ่าจันทน์ผาและหลวงพ่อเทียนกับเสือสมิง โดยเรื่องราวเริ่มเล่าจากปัจจุบันคือ พ.ศ. 2510 อันเป็นช่วงเวลาที่หมู่บ้านแพรกหนามแดงกำลังอยู่ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายการพัฒนาของรัฐบาลในสมัยนั้น หลวงพ่อเทียนคือประจักษ์พยานในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้และเป็นผู้เล่าเรื่องราวย้อนหลังกลับไปในช่วงวัยเด็กสมัยรัชกาลที่ห้า อันเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของพ่อหลวงพ่อเทียนคือตาเฒ่าจันทน์ผาซึ่งเป็นนายพรานล่าสัตว์หาของป่า และวิถีชีวิตของแม่หลวงพ่อเทียนคือแม่ดวงบุหลันซึ่งรักการทำนาและทำสวน ต่อมาเมื่อแม่ดวงบุหลันถูกเสือกัดตาย ตาเฒ่าจันทน์ผาได้ฝึกฝนหลวงพ่อเทียนอย่างเข้มงวดเพื่อให้เป็นพรานล่าสัตว์ แม้ว่าหลวงพ่อเทียนรู้สึกหวาดกลัวภัยอันตรายของสัตว์และป่าก็ตาม ในเวลาต่อมาหลวงพ่อเทียนได้พบรักกับเจ้าการะเกดและตกลงสร้างครอบครัวร่วมกัน เจ้าการะเกดเป็นผู้เสนอแนะให้หาที่ดินบริเวณกว้างขวางตรงชายป่าห่างไกลออกไปจากแพรกหนามแดงเพื่อหักร้างถางพงทำนา ทว่าในบริเวณนั้นมีเสือมากินวัวที่เจ้าการะเกดเลี้ยงไว้ไถนา จนทำให้ทั้งพ่อเฒ่าจันทน์ผาและหลวงพ่อเทียนออกล่าเสือตัวนั้น

[2] นวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* ตีพิมพ์ครั้งแรก เมื่อพ.ศ. 2546 โดยสำนักพิมพ์แมวคราว และได้รับการตีพิมพ์ซ้ำครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2557 โดยสำนักพิมพ์สามัญชน ตลอดจนได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาอิตาลี

แต่ในท้ายที่สุดตาเฒ่าจันทน์ผาพลาดท่าจนถูกเสือกัดและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ทำให้หลวงพ่อเทียนอาฆาตและสามารถวางแผนฆ่าเสือตัวนั้นได้สำเร็จ ในตอนจบของเรื่องหลวงพ่อเทียนได้เล่าภาวะหลอกหลอนหลังจากฆ่าเสือที่ทำให้เขามองตัวเองกลายเป็นเสือ ตลอดจนเห็นเจ้าการะเกดกลายเป็นเสือไปด้วยเช่นกัน หลวงพ่อเทียนจึงฆ่าเจ้าการะเกดตายไปด้วยมือของเขาเอง และเรื่องราวได้กลับมาจบลงที่จุดเวลาปัจจุบันที่หลวงพ่อเทียนบวชเป็นพระแล้วและกำลังเล่าเรื่องราวให้เด็ก ๆ ในแพรกหนามแดงฟัง

เนื่องจากความโดดเด่นทางด้านกลวิธีการเล่าแบบมุขปาฐะหรือการเล่าคล้ายกับนิทาน ทำให้นวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* ได้รับการตั้งข้อสังเกตด้านกลวิธีการเล่าไปในหลากหลายความหมาย ดังเช่นที่เสาวณิต จุลวงศ์วิเคราะห์ด้วยแนวทางหลังอาณานิคมว่า การเล่าเรื่องแบบนิทานสอดคล้องกับการเล่าเรื่องแบบดั้งเดิมของคนตะวันออก ดังนั้นการที่แดนอรัญ แสงทองนำกลวิธีการดังกล่าวมาใช้เพื่อ

> เป็นการตอบโต้และต่อรองกับรูปแบบนวนิยายในฐานะตัวแทนของวัฒนธรรมตะวันตก นวนิยายเรื่องนี้เสนอว่านวนิยายมิได้แตกต่างและแยกขาดออกจากนิทาน หากทว่านวนิยายเป็นความต่อเนื่องของนิทาน และทั้งสองต่างมีภารกิจแรกเริ่มต่อมนุษย์แบบเดียวกันคือความบันเทิง ผู้แต่งแสดงความตระหนักถึงภารกิจดังกล่าวของนวนิยายด้วยการเสนอนวนิยายเรื่องนี้ในรูปของเรื่องเล่าซ้อนเรื่อง ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับนิทานซ้อนนิทานซึ่งเป็นรูปแบบของนิทานอินเดียและเปอร์เซีย กลวิธีนี้นอกจากจะทำให้เห็นถึงลักษณะที่เหลื่อมซ้อนกันระหว่างนวนิยายกับนิทานแล้วยังเป็นการรื้อฟื้นรูปแบบนิทานของตะวันออกกลับคืนมาในรูปแบบของนวนิยายตะวันตกอีกด้วย (เสาวณิต จุลวงศ์, 2550, น. 190)

นอกจากกลวิธีการเล่าเรื่องแล้ว ลักษณะการใช้ภาษาเฉพาะตัวของแดนอรัญ แสงทอง ยังถูกวิพากษ์ วิจารณ์มากที่สุด ดังเช่นที่มาร์แซล บารังส์ ผู้แปลนวนิยาย *เจ้าการะเกด* เป็นภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ได้เขียนไว้ว่า

> ไอ้เจ้างานชิ้นใหม่นี้ประทับตราอันเป็นที่รู้จักกันดีด้วยลีลาการเขียนอันแหวกแนวและอร่อยเหาะ แต่ละพารากราฟยาวเกินกว่าสิบสองหน้ากระดาษหรือมากกว่านั้นเสียอีก แต่ละประโยคยาวย้วยเคี้ยวคดเชื่อมต่อใจความเข้าด้วยกันด้วยคำว่า “และ” ซึ่งเริ่มต้นอย่างหนึ่งแล้วก็กลับโอละพ่อไปเสียอีกอย่างหนึ่งชนิดคาดไม่ถึง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยศัพท์สะแลง ภาษาที่ไพเราะดุจกวีนิพนธ์ ศัพท์เทคนิคและสำบัดสำนวนของชาวพุทธซึ่งใช้ในการบอกเล่าเรื่องราวในทางคติชนวิทยาและมุมมองอันแหลมคมในเชิงสังคมวิทยา (มาร์แซล บารังส์, 2545, ไม่ระบุเลขหน้า)

นอกจากนี้งานวิจัยระดับมหาบัณฑิตของธรงวิทย์ ทองเสี่ยนที่วิเคราะห์นวนิยาย *เจ้าการะเกด* ในเชิงวรรณศิลป์เอาไว้เช่นกัน ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า

> เป็นนวนิยายที่มีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์อย่างมากเรื่องหนึ่ง ด้วยลักษณะของตัวละครเอกที่มีชีวิตชีวา รวมทั้งโครงเรื่องซึ่งมุ่งเสนอความคิดสำคัญอย่างแยบยลว่า ธรรมชาติมีอำนาจและความยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะสามารถเอาชนะได้ ทั้งชี้ให้เห็นว่า ป่าที่งดงามและมีคุณค่าอนันต์นั้น ได้เสื่อมสูญไปแล้ว และที่โดดเด่นอย่างยิ่งก็คือ ท่วงทำนองวรรณศิลป์ที่เร้าอารมณ์อย่างมีลีลาเฉพาะตัวของผู้ประพันธ์ (ธรงวิทย์ ทองเสี่ยน, 2550, บทคัดย่อ)

ทั้งงานวิจัยและบทวิจารณ์ดังที่กล่าวมาข้างต้นหยิบยกแง่มุมทางวรรณศิลป์ทั้งด้านกลวิธีการเล่าและสำนวนภาษาของแดนอรัญ แสงทองมาวิเคราะห์ไปในแนวทางหลากหลาย อย่างไรก็ดีในงานวิจัยของธรงวิทย์ ทองเสี่ยนยังได้พิจารณาแง่มุมของธรรมชาติและป่าไม้ที่สัมพันธ์กับมนุษย์ในระดับที่เหนือกว่า ตลอดจนชี้ให้เห็นว่าต้นเหตุของปัญหาความเสื่อมถอยของสิ่งแวดล้อมนั้นมาจากมนุษย์ ในแง่นี้อาจจัดได้ว่างานวิจัยของธรงวิทย์ ทองเสี่ยนเป็นการวิจารณ์แนวนิเวศสำนึกแบบดั้งเดิม กล่าวคือ การพยายามชี้ ให้เห็นความสำคัญของสัตว์ ป่า และคนที่อาศัยอยู่ตามวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ต้องเคารพยำเกรงสัตว์และป่าเพื่อเป็นทางออกทางหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ไม่ให้ธรรมชาติถูกทำลายไป ซึ่งโดยนัยแล้วคือการทำให้สรรพชีวิตอยู่ร่วมกันได้ได้แบบองค์รวม อย่างไรก็ดีหากวิเคราะห์เรื่องเล่า *เจ้าการะเกด* ใหม่ด้วยการวิจารณ์แบบนิเวศสำนึกแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์ประกอบกับแนวคิดนิเวศสำนึกแนวหลังอาณานิคมจะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า คนกับสัตว์ และคนกับคนที่ไม่อาจแบ่งแยกขาดออกกัน อีกทั้งไม่อาจนำทั้งสองขั้วต่างมาอยู่ร่วมกันได้ในลักษณะองค์รวมแบบพึ่งพาอาศัยกันอย่างเท่าเทียมตามแนวคิดนิเวศสำนึกแบบดั้งเดิมได้ เนื่องจากรูปแบบการคิดและวิถีชีวิตของคนไทยมีการรับมือและการต่อรองกับธรรมชาติที่แตกต่างออกไป ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงที่มีการให้ความหมายที่ต่างไปจากแนวคิดแบบเหตุผลนิยมของตะวันตก

2. แพรกหนามแดง: การปะทะระหว่างคนกับป่า

2.1 วาทกรรมการพัฒนากับการสร้างภาพลักษณ์ตายตัว

หากพิจารณาบริบททางสังคมในช่วงเวลาที่เรื่องเริ่มเล่าคือ พ.ศ. 2510 อันเป็นปีที่ประเทศไทยเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาในทุกด้านจากนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่เริ่มใช้ฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา แต่เมื่อย้อนกลับไปก่อนหน้านั้นการพัฒนาของประเทศไทยได้เริ่มขึ้นหลัง

สงครามโลกครั้งที่ 2 จากการเข้ามาของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ที่ขยายอิทธิพลไปทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยจึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนาแบบตะวันตกอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อิทธิพลของตะวันตกที่แทรกซึมเข้ามาในระยะแรก ส่วนมากเข้ามาในรูปแบบของเงินทุนสนับสนุนวิชาการความรู้ในด้านการพัฒนา ตลอดจนคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาแพร่หลายออกไปจนกลายเป็นวาทกรรมการพัฒนาที่แบ่ง “การพัฒนา (development)” และ “การด้อยพัฒนา (underdevelopment)” ออกจากกัน เพื่อจัดประแบ่งประเทศต่าง ๆ ในโลกออกเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่ด้อยพัฒนา ดังนั้นประเทศที่ถูกตีตราว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนา หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นประเทศที่ไม่ได้มีการพัฒนาแบบตะวันตก ต้องรีบเร่งพัฒนาประเทศให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) ด้วยการมุ่งปฏิรูปโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจขนานใหญ่ จนแนวความคิดการพัฒนาแบบตะวันตกแผ่กระจายไปครอบงำถึงระดับความคิด ความเชื่อตลอดจนวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยแบบดั้งเดิม (ชาตรี เพ็ญศรี, 2543, น. 3-5) การแผ่ขยายวาทกรรมการพัฒนาในแบบตะวันตกถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการขยายอาณานิคมแบบใหม่ (neocolonial) จากเดิมที่ใช้อำนาจและความรุนแรงในการเข้าครอบครองเปลี่ยนเป็นการใช้วาทกรรมการพัฒนาแบบตะวันตกแทน ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาผลักดันการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับตะวันตก ด้วยการลงทุนสร้างสาธารณูปโภค โรงงานอุตสาหกรรม การคมนาคม ตลอดจนปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยม การพัฒนาขนานใหญ่ในช่วงทศวรรษ 2510 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ดังเช่นในตอนต้นของเรื่อง *เจ้าการะเกด* ที่บรรยายถึงการรุกคืบของเทคโนโลยีและสิ่งบันเทิงในแบบตะวันตก ผ่านรายการวิทยุและนวนิยายที่หลวงพ่อเทียนเล่าให้เด็กฟัง

> [พ.ศ. 2510] การมาเยือนอย่างเป็นทางการของลินคอน บี. จอห์นสัน ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา (พวกเขารู้ว่าข่าวคราวนี้จากการฟังวิทยุ) เป็นปีที่สาวแส้แร่รวยใส่เสื้อและนุ่งกางเกงและไว้ผมเลียนแบบเพชรา เชาวราษฎร์ และเป็นปีที่หนุ่ม ๆ คลั่งไคล้การเต้นรำในจังหวะทวิสต์และจังหวะวาตูซีและหนุ่ม ๆ แห่งแพรกหนามแดงก็รู้จักมักคุ้นกับจังหวะเต้นรำนี้เช่นกันเพราะคณะรำวงพเนจรคณะหนึ่งนำไปเผยแพร่ เป็นปีที่ละครวิทยุคณะแก้วฟ้ากำลังได้รับความนิยมสูงสุดและกำลังออกอากาศ [...] ซึ่งทำให้ผู้คนแห่งแพรมหนามแดงติดกันงอมแงม เป็นปีที่นวนิยาย “บ้านทรายทอง” ยังได้ความนิยม (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 17-18)

จากรายละเอียดการให้ภาพชุมชนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเริ่มแผ่ขยายเข้ามาของอิทธิพลตะวันตกผ่านวัฒนธรรมบันเทิงในรูปแบบของรายการวิทยุและนวนิยาย ก่อนการพัฒนาที่แท้จริงในเชิง

กายภาพจะเข้ามาถึงแพรกหนามแดงในอีกทศวรรษต่อมา ชาวบ้านเริ่มขายที่ดินทำกินของตนให้กับนายทุน “ที่มีโครงการแปรสภาพทุ่งของแพรกหนามแดงให้กลายเป็นรีสอร์ทหรูหราริมป่าชายเลน หรือทำฟิชชิ่งปาร์คพร้อมกับ ‘ฮัท’ เล็ก ๆ รูปทรงสะสวยแปลกตาสีสันสดใส” ตลอดจน “ทำสนามกอล์ฟหรือแม้แต่สร้างคอนโดมิเนียมเป็นตึกสูงลิบลิ่ว” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 24-25) นอกจากนั้นอิทธิพลของการพัฒนายังแทรกซึมเข้าถึงวิธีคิดของเด็กในแพรกหนามแดงจนทำให้เป้าหมายในชีวิตของพวกเขามุ่งหน้าไปสู่กรุงเทพฯ ที่มีความเจริญมากกว่า “ชายหนุ่มผู้กลายเป็นคนแปลกหน้าในดินแดนบ้านเกิดของตนก็เบือนหน้าหนีจากคำร้องทุกข์ของชาวแพรกหนามแดง ปฏิเสธที่จะลงหลักปักฐานที่นั่น พูดว่ามันจะกลับกรุงเทพฯ พูดว่าโดยธรรมชาติแล้วมันเป็นคนที่วิ่งไล่ไขว่คว้าความฝันและจินตนาการ พูดว่ามันมีภารกิจทางด้านวรรณกรรม พูดว่ามันจะไม่กลับไปแพรกหนามแดงอีก” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 25) ความสำเร็จในการรุกเข้ามาของทุนนิยมมิใช่การเข้ามาโดยอำนาจขู่บังคับตามแบบการปกครองอาณานิคมในแบบเก่า หากแต่ใช้อำนาจครอบงำ (hegemony) ทางความคิดที่แผ่ขยายเข้ามาผ่านข่าวสารและบันเทิงคดีของตะวันตก จนส่งผลให้เกิดการปลูกฝังลงรากให้กับชาวแพรกหนามแดงต้องยอมจำนนต่อความทันสมัย

ตัวละครหลักอย่างหลวงพ่อเทียนซึ่งมีอายุเกือบร้อยปียังคงเป็นเสาหลักให้คนในหมู่บ้านแพรกหนามแดงยึดถือและเป็นตัวละครที่มีความหวังว่าจะช่วยเหนี่ยวรั้งการรุกคืบของตะวันตกได้ เนื่องจากหลวงพ่อเทียนเป็นคนรุ่นแรก ๆ ก่อนที่แพรกหนามแดงจะกลายเป็นชุมชนขึ้นมาเหมือนในปัจจุบัน (พ.ศ. 2510) หลวงพ่อเทียนเองก็พยายามเล่าขานตำนานในอดีตที่ตัวเองได้ยินได้ฟังจากคนรุ่นก่อนตลอดจนประสบการณ์การเดินธุดงค์เมื่อครั้งบวชใหม่ ด้วยการสอดแทรกเรื่องราวมหัศจรรย์ที่ได้เผชิญหน้ากับสัตว์และการเอาตัวรอดในป่าให้เด็ก ๆ ฟัง เนื่องจากหลวงพ่อเทียนมุ่งหมายว่าเด็กจะเป็นอนาคตของแพรกหนามแดงต่อไป ในแง่หนึ่งอาจมองว่าหลวงพ่อเทียนเป็นตัวแทนของฝ่ายอนุรักษ์ ที่ต้องการจะดำรงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านแพรกหนามแดงที่อยู่กินโดยพึ่งพิงอาศัยกับธรรมชาติ ทว่าหากพิจารณาพฤติกรรมของหลวงพ่อเทียนทำให้เห็นว่าไม่อาจจัดหลวงพ่อเทียนให้อยู่ในขั้วของฝ่ายอนุรักษ์ได้ กล่าวคือ แม้ว่าหลวงพ่อเทียนเป็นรุ่นก่อนที่ชอบเล่าเรื่องสัตว์และป่าดึกดำบรรพ์ แต่ในขณะเดียวกันหลวงพ่อเทียนมีวิทยุ “เครื่องเล็กมากและใช้ถ่านขนาดเล็กมากและรับคลื่นที่เป็นภาษาต่างชาติได้และมิหนำซ้ำมีเสาอากาศซึ่งชาวแพรกหนามแดงไม่เคยเห็นมาก่อน” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 29) อีกทั้งรายการที่หลวงพ่อเทียนชอบฟังคือรายการวรรณกรรมทางอากาศจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยซึ่งมีผู้หญิงมาอ่านวรรณกรรมอย่าง ‘ผู้ชนะสิบทิศ’ ‘สามก๊ก’ ‘ขุนช้างขุนแผน’ และ ‘ขุนศึก’ จนทำให้หลวงพ่อเทียน “มีความสุขอย่างละอายกับการที่มีผู้หญิงเสียงไพเราะผู้หนึ่งซึ่งฟังจากน้ำเสียงคงเป็นสาวสวยมาอ่านหนังสือให้แกฟัง” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 28-29) นอกจากนั้น หลวงพ่อเทียนยังไม่ปิดบังซ่อนเร้นว่าชอบฟังเพลงลูกทุ่งของ ‘พร ภิรมย์’ และ ‘สุรพล สมบัติเจริญ’ ตลอดจนชอบฟังการถ่ายทอดการต่อยมวย “และเชียร์ขาดใจ เชียร์ด้วยความรู้สึกเชิงชาตินิยมอย่างรุนแรง” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 29) ดังนั้น การที่หลวงพ่อเทียนนำวิทยุซึ่งถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใน

แพรกหนามแดงเป็นคนแรก ตลอดจนชอบสิ่งบันเทิงที่มาจากเมืองหลวง ทำให้หลวงพ่อเทียนไม่ใช่ตัวละครตามแบบฉบับของฝ่ายอนุรักษ์ธรรมชาติแบบดั้งเดิมได้

พฤติกรรมของหลวงพ่อเทียนที่ปรากฏในสองลักษณะ คือด้านหนึ่งเป็นพระชาวบ้านที่เล่าขานตำนานในอดีตเมื่อครั้งที่แพรกหนามแดงยังเป็นป่าอุดมสมบูรณ์กับอีกด้านที่มีความทันสมัยและรู้เท่าทันข่าวสารจากโลกภายนอกทำให้ตัวละครหลวงพ่อเทียนมีบุคลิกที่ซับซ้อนเกินกว่าจะตัดสินลงไปได้ว่าอยู่ในฝ่ายอนุรักษ์หรือเป็นฝ่ายความเป็นสมัยใหม่ หลวงพ่อเทียนตระหนักรู้ในลักษณะนิสัยของตนเองดีว่าสิ่งที่ได้กระทำไปไม่ใช่กิจของสงฆ์ อีกทั้ง “แกรู้ว่าแกรักโลกนี้มากเกินไป เป็นปุถุชนมากเกินไป แกยังคงอยากมีส่วนร่วมด้วยแม้เพียงสักเล็กน้อยต่อวิถีทางของโลก” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 33) หากวิเคราะห์ให้ลึกลงไปแล้วความเป็นปุถุชนของหลวงพ่อเทียนคือการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ อีกนัยหนึ่งหลวงพ่อเทียนจึงไม่ได้เป็นเพียงคนในชนบทที่ตกเหยื่อของการพัฒนา หากแต่ยังนำการพัฒนามาปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเองเพื่อความอยู่รอด เช่นเดียวกับที่เคยปรับตัวมาแล้วเมื่อครั้งอาศัยอยู่ในป่าตามวิถีชีวิตของนายพราน

2.2 เพศกับภาพลักษณ์ตายตัว

เมื่อวาทกรรมการพัฒนาของตะวันตกได้แบ่งแยกความล้าสมัยกับความเป็นสมัยใหม่ออกเป็นสองขั้วต่างที่ตรงกันข้ามตามหลักการสร้างภาพลักษณ์ตายตัวเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าไปครอบงำดินแดนอื่นแล้ว วาทกรรมการพัฒนายังส่งผลต่อการแบ่งแยกพื้นที่เพื่อให้ง่ายต่อการจัดสรรและจัดการทรัพยากรด้วยการให้คุณค่ากับพื้นที่ซึ่งสร้างประโยชน์กับพื้นที่ซึ่งไร้ประโยชน์ออกจากกัน ผลจากแนวคิดดังกล่าวทำให้พื้นที่ป่ากลายเป็นพื้นที่แห่งความดิบเถื่อน ขณะที่พื้นที่ของเมืองกลายเป็นพื้นที่แห่งวัฒนธรรม การให้คุณค่าดังกล่าวได้สร้างความชอบธรรมให้กับความเป็นสมัยใหม่แบบตะวันตกมีสิทธิเข้าไปพัฒนาพื้นที่ป่าที่ดิบเถื่อนให้มีความทันสมัย ในอีกด้านหนึ่งหากนำแนวคิดนิเวศสำนึกแนวสตรีนิยมเชิงวิพากษ์มาพิจารณาหลักการการแบ่งแยกพื้นที่ดังกล่าวแล้วจะทำให้เห็นมิติทางเพศกับพื้นที่ว่า แต่ดั้งเดิมพื้นที่ป่ามักถูกนำเสนอผ่านภาพแทนความเป็นผู้หญิง โดยมองว่าธรรมชาติกับผู้หญิงมีความเหมือนกันในด้านของความไร้เหตุผล อธิบายไม่ได้ เต็มไปด้วยอารมณ์ กิเลสตัณหา มีความเป็นสัตว์ มีความดั้งเดิมแบบบุรพกาล (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556ก, น. 54) ขณะที่ผู้ชายกลับได้รับการผูกโยงอยู่กับวัฒนธรรมซึ่งหมายถึงเหตุผล ความเจริญ มีอารยธรรม และมีความเป็นสมัยใหม่ นักสตรีนิยมมองว่าการแบ่งแยกผู้หญิงเป็นธรรมชาติ และผู้ชายเป็นวัฒนธรรมดังกล่าวคือนัยของความไม่เท่าเทียมกัน สอดคล้องกับที่พลัมวูด (Plumwood) นักสตรีนิยมเชิงวิพากษ์ชี้ให้เห็นว่าการสร้างขั้วต่างดังกล่าวเกิดขึ้นจากรากฐานตามแนวคิดเหตุผลนิยมของตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแยกขั้วระหว่างเหตุผลกับธรรมชาติ ตลอดจนการจัดให้มนุษย์คู่กับวัฒนธรรมโดยให้อยู่ตรงข้ามกับธรรมชาติและสิ่งอื่นที่นอกเหนือไปจากมนุษย์ (Plumwood, 1993, p. 47-48) ขณะที่นวนิยาย *เจ้าการะเกด* นำเสนอการสลับขั้วต่างดังกล่าวเสียใหม่ ด้วยการให้ตัวละครผู้ชายอย่างเฒ่าจันทน์ผาผูกติดอยู่กับอาชีพนายพรานที่ใกล้ชิดอยู่กับธรรมชาติมากกว่าตัวละครผู้หญิงอย่างแม่ดวงบุหลันและเจ้าการะเกดที่กลับกลายเป็นตัวละครที่ผูกติดอยู่กับวัฒนธรรมการทำนาปลูกข้าว ตลอดจนการเลี้ยงลูก ดังที่หลวงพ่อเทียนเล่าถึงแม่ของตนว่า “แกเป็นผู้หญิงผิวขาว ร่างสูง

แข็งแรง เช่นเดียวกับผู้หญิงทั่วไปในยุคสมัยนั้น แกอ่านหนังสือไม่ออกและเขียนหนังสือไม่ได้ [...] แกฝังใจกับการปรับเปลี่ยนผืนป่าให้เป็นนาไร่ แต่ตาเฒ่าจันทน์ผาแกไม่สู้จะให้ความร่วมมือในเรื่องนี้ ถึงทีจะหักร้างถางพงเพื่อทำการเพาะปลูก แกก็จะคว้าไอ้นิลกาพปืนแก๊ปคู่ชีพหายเข้าป่าเสียตะพึดตะพือไป" (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 72-73) แม่ดวงบุหลันสามารถทำไร่ทำนาและปลูกพืชผักได้ออกดอกออกผลเป็นจำนวนมาก จึงเริ่มประกอบพิธีกรรมทำขวัญข้าวขอบคุณแม่โพสพ ในแง่หนึ่งการประกอบพิธีกรรมไหว้แม่โพสพของแม่ดวงบุหลัน คือการแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ใกล้ชิดกับวัฒนธรรม ขณะเดียวกันการที่แม่บุหลันนับถือแม่โพสพ คือการที่แม่บุหลันนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติไปพร้อมกันด้วย ดังที่แม่ดวงบุหลันมีความเชื่อว่า ที่ข้าวออกรวงงดงามเป็นเพราะ "ปาฏิหาริย์ของแม่โพสพ [...] ผู้คนจึงนบนอบกราบไหว้แม่โพสพ และชาวนาถึงถือตนว่าเป็นลูกหลานแม่โพสพ" (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 74) ดังนั้นแม่ดวงบุหลันจึงเป็นภาพของผู้หญิงที่อยู่ใกล้ชิดกับเรื่องเหนือเหตุผลไปพร้อมกับใกล้ชิดวัฒนธรรมไปพร้อมกัน ขณะที่ตัวละครผู้หญิงอย่างเจ้าการะเกดเปรียบเสมือนผู้หญิงในยุคสมัยต่อมาที่ "แม้จะเป็นหญิงเจ้าการะเกดก็อ่านหนังสือและบวกลบได้คล่องคล่อย อาจจะคล่องกว่าข้า [หลวงพ่อเทียน] เสียอีก" (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 110) การรู้หนังสือของเจ้าการะเกดคือการรู้หลักวิชาตามแบบสมัยใหม่ ดังนั้นเจ้าการะเกดจึงไม่ใช่ผู้หญิงที่ไร้เหตุผลหรือป่าเถื่อนตามคำนิยามของตะวันตก ขณะเดียวกันหลังจากแต่งงานกับหลวงพ่อเทียนแล้ว เจ้าการะเกดเป็นคนคิดริเริ่มที่จะทำนาและหาซื้อวัวมาถึงสี่ตัวซึ่งเจ้าการะเกดเป็นคนไถหว่านด้วยตัวเอง ขณะที่เฒ่าจันทน์ผาและหลวงพ่อเทียนเป็นเพียงลูกมือ เนื่องจากทั้งสองคนยังยึดโยงอยู่กับความเป็นพรานป่าในแบบดั้งเดิม

การให้ตัวละครผู้หญิงถึงสองรุ่นเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างสังคมหรือเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมในชุมชน เป็นการนำเสนอให้เห็นว่าบทบาทผู้หญิงไทยไม่อาจแบ่งแยกตามภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ตายตัวในแบบตะวันตกได้ เนื่องจากสังคมไทย ตลอดจนสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสังคมและวัฒนธรรม ดังที่ยศ สันตสมบัติ ได้สรุปคำนิยามความเป็น "แม่" ในสังคมไทยเอาไว้ว่า

> มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบทบาทของการผลิตและการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ ผู้หญิงชาวบ้านเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวและเป็นผู้ผลิตของสังคมอย่างแท้จริง การที่ผู้ชายต้องออกจากบ้านไปเป็นเวลานานยามรบทัพจับศึก หรือต้องถูกเกณฑ์แรงงานเป็นประจำทุกปี ทำให้ผู้หญิงเป็นแม่ที่มีหน้าที่หลักในการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เป็นแรงงานหลักในไร่นาและการค้า (ยศ สันตสมบัติ, 2537, น. 155)

เห็นได้ว่าระบบคิดเรื่องเพศในสังคมไทยแตกต่างจากระบบคิดเรื่องเพศในสังคมตะวันตก แม้ว่าทั้งสองระบบคิดแบ่งแยกชายกับหญิงออกจากกัน แต่การให้คุณค่านั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ การให้คุณค่าของผู้หญิงในสังคมตะวันตกที่นำผู้หญิงไปผูกติดกับธรรมชาติเป็นการแบ่งแยกเพื่อครอบงำ ขณะที่การ

ให้คุณค่าของผู้หญิงในสังคมไทยมีลักษณะของการแบ่งแยกเพื่อสร้างบทบาทหน้าที่ ดังเช่นบทบาทของแม่ดวงบุหลันกับเจ้าการะเกดที่เป็นทั้งแม่และทำนาเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ตัวละครผู้หญิงทั้งสองจึงเสมือนภาพแทนของความสัมพันธ์ของขั้วต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงที่มีความคลุมเครือ ขณะเดียวกันไม่ได้เหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอย่างชัดเจน ซึ่งหลวงพ่อเทียนตระหนักดีถึงลักษณะของขั้วต่างระหว่างบทบาทของพ่อกับแม่ ดังที่เขากล่าวว่า “ข้าจึงเติบโตขึ้นมาโดยมีทางแยกสองแพร่งอยู่ในใจของข้า อยากทำนาอยากบุกเบิกก่นถางป่าทำนากับแม่ดวงบุหลันก็อยาก และอยากเป็นพรานไพรในฉกาจอย่างตาเฒ่าจันทน์ผาก็อยาก” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 74) จากความคิดของหลวงพ่อเทียนทำให้เห็นว่าบทบาทของพ่อที่เป็นพรานกับบทบาทของแม่ผู้เป็นชาวนาล้วนมีความสำคัญ เนื่องจากทั้งสองบทบาทคือวิถีทางที่จะทำให้เขามีชีวิตอยู่รอดต่อไปได้

3. ป่า: การปะทะระหว่างคนกับสัตว์

3.1 รื้อภาพลักษณ์ตายตัวของป่าและอหังการของมนุษย์

เรื่องเล่าของหลวงพ่อเทียนที่ย้อนหลังกลับไปในวัยเด็กได้ใช้ฉากป่าในการดำเนินเรื่องโดยตลอด เนื่องจากชีวิตของหลวงพ่อเทียนเติบโตจากการเลี้ยงดูและสั่งสอนของตาเฒ่าจันทน์ผาพ่อผู้เป็นนายพราน ประสบการณ์ของหลวงพ่อเทียนกับการรับรู้ป่าจึงแบ่งออกเป็นสองลักษณะคือ ป่าที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ที่หลากหลาย “มียูงยางสูงตระหง่านและมะค่าตะแบกตะเคียนเต็งรัง […] ป่าใหญ่ในแถบถิ่นนี้ไม่ต้องกลัวว่าจะไม่มีน้ำกิน น้ำมีอยู่ในเถาวัลย์ เรียกว่าเถาวัลย์น้ำ […] กระหายน้ำมากก็ตัดเถาวัลย์เส้นโตมาก ดื่มกินได้เต็มอิ่ม” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 66) นอกจากนั้นป่ายังเต็มไปด้วยสัตว์หลายชนิด “ชุกชุมด้วยช้าง กระทิง เก้ง กวาง หมูป่า ลิง หมีและเสือและงูและมีแม้กระทั่งควายป่าและวัวแดงฝูงใหญ่” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 66) ในอีกด้านหนึ่งป่าเต็มไปด้วยอันตราย ลึกลับและเข้าใจยาก “ป่าในยามกลางคืนมีแต่เสียงอันแปลกประหลาด ความเงียบอันแปลกประหลาด ความเงียบอันแปลกประหลาดและความมืดอันแปลกประหลาดและรูปเงาอันแปลกประหลาด ถ้าพวกเอ็งอยู่ในป่าแต่เพียงลำพังในยามค่ำคืนกับเสียงความเงียบความมืดและรูปเงาเหล่านั้นและเอ็งลองคิดถึงตัวเอง เอ็งจะพบว่าเอ็งแทบจะไม่รู้จักตัวเองเลย” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 99) นอกจากนั้น “ต้นไม้ใหญ่น้อย ไม้พุ่มเถาวัลย์ พืชมีหัวในดิน หรือแม้แต่หญ้า ดูราวกับมีวิญญาณสิงสู่” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 139) ลักษณะของป่าที่แปรเปลี่ยนไปในสองด้าน คือการนำเสนอให้เห็นว่าป่ามิใช่ภาพลักษณ์ที่ตายตัวตามการให้ความหมายในโลกยุคสมัยใหม่ที่มองว่าป่าคือความงดงามและบริสุทธิ์ ขณะที่เมืองคือสิ่งประดิษฐ์ที่เต็มไปด้วยความวุ่นวาย ดังเช่นที่แอชตัน นิโคลส์ (Ashton Nichols) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในหนังสือ *Beyond Romantic Ecocriticism* ว่าการแบ่งแยกเมืองกับป่าออกจากกันเกิดขึ้นในยุโรปมาเกือบพันปีและแพร่กระจายสู่สหรัฐอเมริกา ดังจะสังเกตเห็นได้จากงานเขียนเชิงนิเวศเรื่อง *Walden* ของธอโร (Henry David Thoreau) ที่ทำให้การอาศัยอยู่ในป่าแยกขาดออกจากเมือง โดยไปตอกย้ำวิถีชีวิตการอาศัยอยู่ในป่าอย่างพึ่งพาอาศัยกันเป็นองค์รวม (Nichols, 2011, p. 11) ทว่าในนวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* กลับ

นำเสนอให้เห็นว่าการดำรงชีวิตอยู่ในป่าไม่ใช่การหลีกหนีจากชีวิตเมือง อีกทั้งป่าไม่ใช่สถานที่พักผ่อนหย่อนใจตามทัศนคติของคนในยุคสมัยใหม่ ตลอดจนการอาศัยอยู่ในป่าไม่ใช่การอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันเท่านั้น หากแต่ป่า คือสถานที่ซึ่งมนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเป็นนักล่าในการต่อสู้กับสัตว์ร้ายเพื่อให้มีชีวิตรอด

ตาเฒ่าจันทน์ผา คือตัวละครที่แสดงให้เห็นการดำรงชีวิตในป่าตามวิถีของนายพราน “แกยิงปืนได้แม่นฉมังและเก่งกาจไม่มีใครเทียบในเรื่องการสะกดรอย และในฐานะพราน แกโหดเหี้ยม ชาญฉลาด เจ้าเล่ห์ และเยือกเย็น” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 131) ในมุมมองของเฒ่าจันทน์ผาป่าจึงมิใช่ความงดงามและความบริสุทธิ์ หากแต่ป่าเต็มไปด้วยอันตรายร้อยแปด โดยเฉพาะสัตว์ร้ายอย่างเสือ ตาเฒ่าจันทน์ผามีประสบการณ์อันเลวร้ายกับเสือถึงสองเหตุการณ์ เหตุการณ์แรก คือเสือกัดกินแม่ควงบุหลันจนตายไปอย่างสยดสยอง ตาเฒ่าจันทน์ผาเกิดความรู้สึกถูกหยามหมิ่นอย่างมากเนื่องจากการบุกรุกของเสือคือนัยหนึ่งของการสั่นคลอนอำนาจความเป็นนายพราน ตาเฒ่าจันทน์ผาจึงจัดการเอาคืนเสืออย่างสาสมด้วยการทิ้งร่างของแม่ควงบุลันไว้ที่เดิมเพื่อเป็นเหยื่อล่อให้เสือกลับมากินอีกครั้ง ตาเฒ่าจันทน์ผายิงเสือได้สำเร็จ โดยยังไม่ทำให้มันตายในทันที แต่ลากมาไว้กลางหมู่บ้านและทรมานเสือด้วยความโกรธแค้น

> แกตอกหลักสองหลัก ผูกสองขาหน้าและสองขาหลังของเจ้าเสือตัวนั้นตรึงกับสองหลักนั้น แกลนมันด้วยไฟ แกทิ่มแทงมันด้วยหนาม เตะมัน ถีบมัน ถุยน้ำลายใส่มัน เยี่ยวรดมัน เคาะรังมดแดงใส่บาดแผลของมัน เอาเกลือโปะบาดแผลของมัน [...] แกจึงวางกับดักหนู จับหนูตัวใหญ่บ้างเล็กบ้างได้สิบสองตัว แกเอาหนูเหล่านั้นใส่กระบอกไม่ไผ่ตัดขังปล้องด้านเดียว เอาปลายกระบอกไม้ไผ่จ่อกับตูดเสือ ก่อไฟเผาไม้ไผ่ทางด้านโคนที่แกตัดปล้องไว้ [...] หนูทุกข์ทรมานและหวาดกลัวจนลนลานหนูไม่มีทางออก ทางออกมีอยู่เพียงทางเดียวคือการกัดและมุดหนีหายเข้าไปทางตูดเสือเท่านั้น [...] และนั่นเองที่ทำให้เสือตัวนั้นตาย นับจากนั้นมาตาเฒ่าจันทน์ผาก็จะฆ่าเสือทุกตัวที่แกพบ (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 87-88)

เหตุการณ์อีกครั้งหนึ่งที่ตาเฒ่าจันทน์ผาต้องเผชิญหน้ากับเสือ คือเมื่อครั้งที่เสือตัวหนึ่งเข้ามากินวัวที่แกเลี้ยงไว้ถึงสองตัว ตาเฒ่าจันทน์ผาออกล่าเสือตัวนั้นสองครั้ง ในครั้งแรกไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้ตาเฒ่าจันทน์ผายิ่งรู้สึกคับแค้นใจมากยิ่งขึ้นจนไม่ยอมกินไม่ยอมนอน เอาแต่กินเหล้าเมามาย จนเมื่อเสือกลับมาฆ่าวัวไปอีกตัวหนึ่ง คราวนี้ตาเฒ่าจันทน์ผาออกล่าอย่างมุ่งมั่นหลายคืน ทว่าตาเฒ่าจันทน์ผาพลาดท่าถูกเสือกัดเข้าที่ขาระหว่างที่เผลอหลับไปในกลางป่า แม้ว่าเสือจะพยายามคาบตาเฒ่าจันทน์ผาไปกิน แต่ตาเฒ่าจันทน์ผาเหนี่ยวรั้งตัวเองกับกิ่งไม้ไว้จนถึงที่สุด “แกไม่ส่งเสียงใด ๆ แววตาอันสงบนิ่งของแกทำให้ข้า [หลวงพ่อเทียน] สติดีขึ้นข้าเอาผ้าขาวม้าของแกพันแผลให้แก ข้าง้างแงะมือของแกออก

จากแง่แง่งของต้นไทรทีละข้างอย่างยากลำบาก แกเกาะเกี่ยวต้นไทรไว้ด้วยความทรหดผิดมนุษย์ อุ้งมือทั้งสองข้างของแกฉีกขาด เล็บมือทั้งสิบของแกเป็นสีดำเข้มคล้ำเพราะอาการห้อเลือด” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 161) การนำเสนอฉากการต่อสู้ระหว่างเสือกับตาเฒ่าจันทน์ผาได้เผยให้เห็นอีกด้านหนึ่งของมนุษย์ที่มีความอหังการต่อธรรมชาติ ในเหตุการณ์แรกที่เสือฆ่าแม่ควงบุหลันตายและเหตุการณ์ที่เสือฆ่าวัวตายไปถึงสองตัว โดยนัยแล้วคือการสูญเสียความสามารถในการปกป้องคุ้มครองเมียและทรัพย์สมบัติในฐานะหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากค่านิยมของคนในสังคมมักคาดหวังว่าผู้ชายควรจะเป็นผู้พิทักษ์รักษาผู้หญิงและทรัพย์สินภายในอาณาเขตของตนเองไม่ให้เกิดความสูญเสียหรือสูญหาย ตลอดจนความคาดหวังในเรื่องของการต่อสู้ที่ผู้ชายจะต้องไม่ย่อท้อและไม่อาจพ่ายแพ้ต่อศัตรูหรือสัตว์ร้าย คือการแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและเกียรติยศอย่างหนึ่ง (กุสุมา รักษมณี, เสาวณิต จุลวงศ์ และสายวรุณ น้อยนิมิตร, 2550, น. 121,130) ดังเช่นเกียรติยศของอาชีพนายพรานที่ตาเฒ่าจันทน์ผายึดถือ ทั้งที่ถูกเสือขบกัดอย่างสาหัสก็ไม่ส่งเสียงร้อง ศักดิ์ศรีและเกียรติยศของนายพรานได้ส่งทอดมาถึงหลวงพ่อเทียนในวัยหนุ่มที่เสือตัวเดิมเดินวนเวียนเข้ามาในบริเวณบ้านและจ้องจะฆ่าเจ้าการะเกดไปอีกคนหนึ่ง ทำให้หลวงพ่อเทียนซึ่งอยู่ในสถานะหัวหน้าครอบครัวโกรธแค้นอย่างหนักจนวางแผนฆ่าเสือตัวนั้นได้สำเร็จ ก่อนที่หลวงพ่อเทียนจะฝังศพเสือลงไปพร้อมกับศพของตาเฒ่าจันทน์ผา เขาพูดว่า “มึงหมดสิ้นศักดิ์ศรีแล้ว มึงยังจะมีหน้ามาสำแดงฤทธิ์เดชอันใดอีก มึงเป็นเสือสมิงงั้นรึ ไหนลองแปลงตัวเป็นคนให้กูดูหน่อย” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 189) จากประโยคดังกล่าวนอกจากจะบ่งบอกถึงชัยชนะของมนุษย์แล้วอีกทั้งยังเป็นการนำเสนอว่าสุดท้ายแล้วการให้คุณค่าในเรื่องศักดิ์ศรีและเกียรติยศล้วนมาจากการนิยามของมนุษย์ ตลอดจนความเหี้ยมโหดในท้ายที่สุดแล้วไม่ใช่เกิดจากเสือหากแต่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์

3.2 กลวิธีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด

ลักษณะนิสัยที่ทรหดและโหดเหี้ยมของตาเฒ่าจันทน์ผาและหลวงพ่อเทียนมิได้ถูกนำเสนอให้เห็นในด้านตรงกันข้ามกับสัตว์ว่าเป็นฝ่ายถูกล่าหรือถูกกระทำอย่างเดียวเท่านั้น ทว่าลักษณะนิสัยอันทรหดและเหี้ยมโหดเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในชีวิตพรานป่าที่ได้เผชิญหน้ากับภัยอันตรายของสัตว์ร้าย และการนำเสนอเหตุการณ์การต่อสู้กับเสือในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟันเพื่อชี้ให้เห็นว่าธรรมชาตินั้นยังเต็มไปด้วยอันตราย กล่าวได้ในอีกแง่หนึ่งป่าจึงมีส่วนในการหล่อหลอมลักษณะนิสัยของมนุษย์ให้กลายเป็นนักล่าเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่รอดด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ความเป็นนักล่าของเสือกับความเป็นนักล่าของคนไม่อาจแยกขาดออกจากกันได้ นายพรานอย่างตาเฒ่าจันทน์ผา “ความจริงแล้วแกก็คือเสือตัวหนึ่งนั่นเอง” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 131) ตลอดจนหลวงพ่อเทียนที่เสมือนกลับกลายไปเป็นเสือด้วยเช่นกันเมื่อครั้งที่เขาจ้องมองเสืออีกฝั่งแม่น้ำว่า “ทันใดมันยืดอก ชูคอขึ้นและแผดคำรามสะเทือนเลื่อนลั่น ข้าก็ยืดอก ชูคอขึ้น และแผดคำรามสะเทือนเลื่อนลั่นออกไปบ้างเช่นกัน” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 182) ความเป็นนักล่าของเสือกับความเป็นนักล่าของคนแสดงผ่านอุปลักษณ์ของเสือสมิงที่ไม่อาจแยกขาดว่าเป็นคนในร่างเสือหรือเป็นเสือในร่างคน เพราะในท้ายที่สุดแล้วการอาศัยอยู่ในป่าได้ต้องมีลักษณะของความเป็นนักล่าอยู่ในตัวเอง อีกแง่หนึ่งการอาศัยอยู่ในป่าตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม จึงไม่ใช่ภาพของการ

อยู่อาศัยอย่างเรียบง่ายและราบรื่นตามภาพชนบทที่คนสมัยใหม่พยายามสร้างภาพลักษณ์ตายตัวขึ้นมา ทว่าในความเป็นจริงวิถีชีวิตของคนชนบทแบบดั้งเดิมกลับเป็นวิถีชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอดจากธรรมชาติและสัตว์ร้าย

การนำเสนอภาพป่าในนวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* ที่เต็มไปด้วยความลี้ลับ ตำนาน เรื่องเหนือจริง ตลอดจนไสยศาสตร์ดังกล่าว โดยผิวเผินแล้วไม่ต่างอะไรจากการให้ภาพป่าในแบบภาพลักษณ์ตายตัวที่ชาวตะวันตกในยุคการล่าอาณานิคมสร้างไว้เพื่อความชอบธรรมในการเข้ายึดครองดินแดนในตะวันออก ทว่าการนำเสนอภาพป่าอันดิบเถื่อนในนวนิยาย *เจ้าการะเกด* กลับมีจุดประสงค์ที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ การใช้ภาพลักษณ์ตายตัวของป่าที่น่าหวาดกลัวและเป็นภัยอันตรายเพื่อตอบโต้ภาพลักษณ์ตายตัวที่ตะวันตกเคยสร้างเอาไว้ ตลอดจนการนำตำนานลี้ลับและเรื่องเล่าที่เหนือจริงเกี่ยวกับป่าและสัตว์ร้ายมาเล่าใหม่ในเชิงวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ผู้คนที่อาศัยอยู่กับป่าจึงไม่ใช่คนป่าเถื่อน หากแต่มีองค์ความรู้ในแบบเฉพาะที่ไม่ได้เป็นไปตามโลกทัศน์วิทยาศาสตร์ในแบบตะวันตก ดังเช่นที่หลวงพ่อเทียนบอกว่า “ผู้คนแต่ก่อนเชื่อไสยศาสตร์เพราะเขาต้องการความมั่นคงทางจิตใจ เขาเชื่อถือในเครื่องรางของขลังก็เพราะเขาต้องการเผชิญหน้ากับอันตรายต่าง ๆ ทั้งในยามสงบและยามสงคราม เขาให้ความสำคัญกับพลังทางจิตมากเท่า ๆ กับพลังทางกาย ไม่ใช่เพราะว่าพวกเขาเป็นคนโง่เขลา เขาเพียงแต่มีข้อจำกัดต่าง ๆ นานา” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 69) อย่างไรก็ตาม นวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* ไม่ได้หลงติดอยู่ในกับดักภาพลักษณ์ตายตัวของป่าและวิถีชีวิตของผู้คนแบบดั้งเดิม ดังเช่นการโต้กลับของนวนิยายแนวหลังอาณานิคมอื่น ๆ ที่พยายามนำความเชื่อแบบเก่าเข้ามาต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมจนหลงผิดและยึดติดกับอดีตของชาติตัวเอง จนกลายเป็นอุดมการณ์ชาตินิยม ทว่านวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* กลับนำเสนอทางออกในด้านของการปรับตัวด้วยการเลือกสรรคุณค่าแบบสมัยใหม่ของตะวันตกบางอย่างเพื่อใช้ประโยชน์ในการเอาตัวรอด ดังเช่นที่หลวงพ่อเทียนยกตัวอย่างการต่อสู้ของชนเผ่าอินเดียนแดงที่รอดพ้นการตกเป็นอาณานิคมของสเปนได้จากความพยายามที่จะ “ต้านทานด้วยอาวุธที่ตนมี หอก ดาบ ธนู และล้มตายไปมากมาย จึงเปลี่ยนวิธีเสียใหม่ ซุ่มโจมตีทหารสเปนมาทีละคนสองคน กระทำพิธีบูชาตามลัทธิมดถ่อหมอผีของตน ตัดหัวทหารสเปนที่เป็นเชลย ย่อหัวกะโหลกเหล่านั้นส่งไปให้ทหารสเปนคนอื่น ๆ ดู” (แดนอรัญ แสงทอง, 2546, น. 64) เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้หลวงพ่อเทียนย้อนคิดถึงเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยถูกบุกรุกจากอังกฤษและฝรั่งเศส ตลอดจนเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองที่ญี่ปุ่นยกคนขึ้นบกที่ประเทศไทย ด้วยการคิดว่าจะใช้กลวิธีเดียวกันกับชนเผ่าอินเดียนแดงบ้าง กลวิธีดังกล่าวคือการรู้จักเรียนรู้จากฝ่ายตรงข้ามไปพร้อมกับการปรับประยุกต์ใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมที่ตนเองมีอันเป็นวิธีการที่จะทำให้รอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคม

4. บทสรุป

แม้ว่านวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* นำเสนอเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนไทยที่อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติซึ่งพึ่งพาและพึ่งพิงอยู่กับการหาของป่าล่าสัตว์ ตลอดจนวิถีชีวิตแบบชาวนาก็ตาม แต่ในท้ายที่สุดแล้วมิได้นำเสนอให้สังคมย้อนกลับไปยังสมัยบุรพกาลตามแนวคิดเชิงนิเวศแบบดั้งเดิมที่ให้

คน สัตว์ และป่าอยู่อาศัยกันในแบบองค์รวม ทว่ากลับเสนอทางออกในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติคือต่างจะต้องปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลง ดังเช่นที่หลวงพ่อเทียนปรับตัวในการอาศัยอยู่ในป่าเมื่อครั้งยังเป็นเด็กจนกระทั่งโตเป็นหนุ่ม และในบั้นปลายชีวิตเขาสามารถปรับตัวให้เข้ากับความเป็นสมัยใหม่ที่รุกคืบเข้ามาในหมู่บ้านแพรกหนามแดง นอกจากนั้น นวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* ยังรื้อภาพลักษณ์ตายตัวที่ตะวันตกได้สร้างไว้ ทั้งในยุคสมัยการล่าอาณานิคมแบบเก่าที่ให้ภาพป่ากับความดิบเถื่อนและให้ภาพเมืองกับวัฒนธรรม และยุคสมัยการล่าอาณานิคมแบบใหม่ที่ให้ภาพป่ากับความสงบเรียบง่ายกับภาพเมืองที่มีความวุ่นวายสับสน ตลอดจนการรื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัวระหว่างเพศชายกับเพศหญิงที่ให้เพศชายสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ส่วนผู้หญิงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ด้วยการนำเสนอในด้านกลับว่า ป่าเป็นทั้งแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ในขณะเดียวกันเต็มไปด้วยความลึกลับและอันตราย ส่วนผู้หญิงแม้จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติแต่ในขณะเดียวกันเป็นผู้นำวัฒนธรรมและมีส่วนสร้างสังคมได้ ขณะที่ตัวละครผู้ชายกลับผูกติดอยู่กับความดิบเถื่อนและโหดร้าย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นวนิยายเรื่อง *เจ้าการะเกด* ได้รื้อสร้างภาพลักษณ์ตายตัวด้วยการสลายภาพต่าง ๆ ที่ถูกแบ่งออกเป็นสองขั้วอย่างชัดเจนตามนิยามของโลกตะวันตกให้เกิดความคลุมเครือและซับซ้อนต่อการนิยามไปในขั้วใดขั้วหนึ่ง อันส่งผลต่อความยากในการเข้าครอบครอง การรื้อภาพลักษณ์ตายตัวจึงนับเป็นกลวิธี (tactic) หนึ่งในการตอบโต้อาณานิคมในยุคสมัยใหม่นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กุสุมา รักษมณี, เสาวณิต จุลวงศ์, และ สายวรุณ น้อยนิมิตร (บรรณาธิการ). (2550). *ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย.* กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

ชาตรี เพ็ญศรี. (2543). *วาทกรรมการพัฒนาของรัฐไทย พ.ศ. 2504-2539.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดารินทร์ ประดิษฐทัศนีย์. (2554). ปลดแอกอาณานิคมทางความคิดใน Karma Cola: Marketing the Mystic East ของ Gita Metha. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร* 33(1), 105-140.

แดนอรัญ แสงทอง. (2546). *เจ้าการะเกด เรื่องรักแต่เมื่อครั้งบรมสมกัปป์.* ประจวบคีรีขันธ์: แมวคราว.

ธรงวิทย์ ทองเสี่ยน. (2550). *วิเคราะห์วรรณศิลป์ในนวนิยายของแดนอรัญ แสงทอง.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร, คณะมนุษยศาสตร์, สาขาวิชาภาษาไทย.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556ก). *ผู้หญิงยิงเรือ: ผู้หญิง ธรรมชาติ อำนาจ และวัฒนธรรมกำหนด สตรีนิยมเชิงนิเวศในวรรณคดีไทย.* ปทุมธานี: นาคร.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556ข). *วรรณคดีสีเขียว: กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย.* ปทุมธานี: นาคร.

มาร์แซล บารังส์. (2545). *เจ้าการะเกด: เรื่องราวว่าด้วยการสร้างความมัวหมองต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์*, สืบค้นเมื่อ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2558, จาก http://daen-aran-saengthong.blogspot.com/2010/03/blog-post_795.html.

ยศ สันตสมบัติ. (2537). แม่. ใน สุวรรณา สถาอนันต์ และ เนื่องน้อย บุณยเนตร (บรรณาธิการ). *คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย*, 150-162. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2550). นัยของการเล่านิทาน "เจ้าการะเกด เรื่องรักแต่เมื่อครั้งบรมสมกัปป์. *วารสารศิลปศาสตร์* 7(2), 190-214.

Bhabha, H. (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge.

Gerrard, G. (2004). *Ecocriticism*. Oxfordshire: Routledge.

Glotfelty, C. (1996). Introduction. In C. Glofelty and H. Fromm (Eds.), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Georgia: The University of Georgia Press.

Huggan, G., Tiffin, H. (2010). *Postcolonial Ecocriticism Literature, Animals, Environment*. Oxon: Routledge.

Nichols, A. (2011). *Beyond Romanticism Ecocriticism.* New York: Palgrave Macmillan.

Plumwood, V. (1993). *Feminism and the Mastery of Nature*. London: Routledge.

Plumwood, V. (2002). *Environmental Culture: The Ecological Crisis of Reason*. London: Routledge.

หมายเหตุ ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ศรีวรกานต์ สำหรับคำแนะนำอันเป็นประโยชน์จนทำให้บทความวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากบทความวิจัยเป็นของผู้เขียน